

Marek Sobczyński

WPROWADZENIE – ROZWÓJ GEOGRAFII POLITYCZNEJ, JEJ RANGA POŚRÓD DYSCYPLIN GEOGRAFICZNYCH I WSPÓŁCZESNE NURTY BADAWCZE

Geografia polityczna jest względnie młodą dyscypliną geografii człowieka (Blacksell 2008, s. 15). Przyjęło się wywodzić jej genezę od pracy Fryderyka Ratzela (1897) zatytułowanej właśnie *Geografia polityczna* (*Politische Geographie*). Za takim rodowodem opowiedziała się większość uczestników międzynarodowej konferencji geografów politycznych przeprowadzonej w Trieście w 100. rocznicę ukazania się cytowanej książki (Antonsich, Kolossov, Pagnini 2001 s. 15).

Od czasu pojawienia się, na przełomie XIX i XX wieku, geografia polityczna przeżywała fazy rozwoju i regresu (Barbag 1987, s. 9; Otok 1983, s. 5). Po początkowym, bardzo burzliwym i dynamicznym, okresie pierwszego ćwierćwiecza zaznaczył się pierwszy kryzys tożsamości tej dyscypliny. Wiązało się to z jej dalszym podziałem wewnętrznym i wydzieleniem się kolejnych dyscyplin geograficznych, na samym początku XX w. geopolityki, głównie z inspiracji szwedzkiego geografa i polityka Rudolfa Kjelléna (Flint 2008, s. 36), a następnie geografii elektoralfnej, za sprawą dzieł francuskiego geografa André Siegfrieda (Sobczyński 2000, s. 7). Jednak rzeczywistym powodem kryzysu tożsamości geografii politycznej, a także geopolityki, było wynaturzenie tej drugiej dyscypliny pod rządami nazistowskimi w Niemczech, po 1933 r., które doprowadziło do kompromitacji geopolityki jako nauki i niestety pociągnęło za sobą także infamię geografii politycznej (Barbag 1987, s. 15; Blacksell 2008, s. 20; Wolff-Powęska, Schulz 2000, s. 94). Po drugiej wojnie światowej, w przededniu epoki dekolonizacji, daje się zaobserwować odrodzenie się geografii politycznej w wolnym świecie (na Zachodzie) (Witkowskij 1983, s. 169) i jednocześnie jej głęboki regres w państwach rządzonych przez komunistów (a zatem również w Polsce) (Rykiel 2006, s. 12).

Kolejny zły czas dla zachodniej geografii politycznej nastąpił w końcu lat 60. i początku 70., kiedy geografia człowieka przechodziła głębokie przemiany paradygmatu, skutkujące m.in. dominacją metodologii kwantytatywnej (Jones, Jones, Woods 2004, s. 4; Otok 2004, s. 20). To wówczas na gruncie anglosaskiej

geografii politycznej sformułowano znamienity dylemat, czy dyscyplina ta będzie feniksem odradzającym się z popiołów, czy już na zawsze pozostanie jedynie „zdechłą kaczką” (Muir 1976). Odpowiedź przyszła w początku lat 80. z tych samych kręgów anglosaskiej geografii człowieka, a było nią objawienie się, a następnie sformułowanie założeń badawczych, tzw. „nowej geografii politycznej”, podczas konferencji w Oksfordzie w 1983 r. (Kolosov, Mironenko 2001, s. 257). Od tego czasu obserwuje się nieprzerwany wzrost rangi geografii politycznej w rodzinie nauk geograficznych, aż do pozycji zajmowanej obecnie, być może wręcz wiodącej dyscypliny geografii człowieka. Jak zauważa Mark Blacksell (2008, s. 21) „problemy geografii politycznej przesunęły się z obrzeży literatury przedmiotu do jej ścisłego centrum”.

Najnowszym trendem rozwoju geografii politycznej jest krytyczna geografia polityczna bazująca na teoriach post-modernistycznych, post-kolonialnych i post-strukturalnych. W jej ramach wyodrębnia się ostatnio geografia feministyczna, postrzegająca współczesną władzę państwa jako paternalistyczną i kreującą alternatywne koncepcje tożsamości politycznej. Nurt ten zwraca uwagę na funkcjonowanie w systemach społeczno-politycznych ruchów LGBT i młodzieżowych, czyli problematykę popularnych ostatnio, także w Polsce z uwagi na kontrowersyjny odbiór, studiów genderowych.

Pozycję dyscypliny naukowej najlepiej ilustruje jej instytucjonalizacja, wyrażająca się w istnieniu wyspecjalizowanych w niej placówek naukowych (katedr akademickich i instytutów badawczych), czasopism naukowych ograniczonych jedynie do wąskiej tematyki branżowej, kształcenia akademickiego na kierunkach związanych z tą dyscypliną i wynikająca z tego publikacja podręczników, opracowanie programu studiów, uzyskiwanie stopni naukowych w tej dyscyplinie, tworzenie grup specjalnościowych w ramach stowarzyszeń branżowych danej dyscypliny nauki.

Wraz z powołaniem do życia „nowej geografii politycznej” rozpoczął się proces instytucjonalizacji tej dyscypliny.

Obecnie wychodzi na świat kilkanaście czasopism naukowych i serii wydawniczych ściśle związanych tematycznie z geografią polityczną i jej subdyscyplinami (np. geografiami wyborczą, geopolityką, globalistyką, geostrategią, badaniem mniejszości, geografiami religijnymi).

We Francji Yves Lacoste uruchomił w 1976 r. *Hérodote* – pierwsze czasopismo poświęcone geografii politycznej. W kręgu anglosaskiej geografii w 1982 r. ukazało się czasopismo *Political Geography Quarterly* (od 1992 r. jako *Political Geography*). Od 1996 r. ukazuje się drugie czasopismo branżowe *Geopolitics*. Dużo miejsca geografii politycznej poświęcają czasopisma: *Geoforum* (od 1970 r.), *Area* (od 1968 r.), *Annals of the Association of American Geographers* (AAAG).

Również poza anglosaską geografiami zaczęto wydawać czasopisma poświęcone geografii politycznej we Włoszech – *Limes. Revista Italiana di Geopolitica* (od 1993 r.), w Rumunii – *Revista Română de Geografie Politică* (od 1999 r.), kolejne francuskie czasopismo poświęcone geografii politycznej i geopolityce,

tym razem elektroniczne – *L'espace politique* (od 2007 r.), *African Geopolitics/Géopolitique Africaine* (od 1997 r.), we Włoszech i Chinach – *Heartland. Eurasian Review of Geopolitics* (od 2000 r.). W Internecie działa kilka portali poświęconych tematyce geografii politycznej lub ściśle z nią związanych (*Global Geopolitics, Political Geography Now, Mappa Mundi, Statoids, World Statesmen*, rosyjska *Geopolitika* i strona prywatna Paula R. Hensela).

Miarą pozycji dyscypliny naukowej jest także organizowanie się badaczy z nią związanych w sekcje organizacji branżowych, a później w odrębne organizacje. W ramach Międzynarodowej Unii Geograficznej (IGU) od 1984 r. działa nieprzerwanie (co w tym stowarzyszeniu jest swoistym ewenementem) Komisja Geografii Politycznej (PGC) (do 2000 r. pod nazwą Mapa Polityczna Świata). Jej członkami-rzeczywistymi było już czworo Polaków (Marcin Rościszewski, Marek Sobczyński, a aktualnie są: Jan Wendt i Katarzyna Leśniewska). Tak długie funkcjonowanie komisji branżowej świadczy o randze tej subdyscypliny w światowej geografii.

W ramach Amerykańskiego Stowarzyszenia Geografów (AAA) działa Grupa Specjalnościowa Geografii Politycznej (PGSG). W ramach Niemieckiego Towarzystwa Geograficznego funkcjonuje Grupa Robocza Geografii Politycznej (AK Politische Geographie).

Przy Uniwersytecie Durham w Anglii funkcjonuje Jednostka Badań Granic Międzynarodowych (IBRU) (od 1989 r.). Znane i duże ośrodki badań geograficzno-politycznych funkcjonują na uniwersytetach w Bristolu (Wielka Brytania), Ber-Shevie i Tel-Awivie (Izrael), Angeres (Francja), Bazylei (Szwajcaria), Nijmegen (Holandia), Joensuu (Finlandia), Trieście, Mediolanie i Rzymie (Włochy), Lublanie i Koprze-Capodistria (Słowenia), Oradei (Rumunia), Ostrawie (Czechy), Preszowie (Słowacja) oraz uniwersytetach stanowych Kansas, Arizony, Karoliny Południowej w Stanach Zjednoczonych.

W Polsce pierwsze prace z zakresu geografii politycznej ukazały się jeszcze w okresie zaborów, a w II Rzeczypospolitej dyscyplina ta bardzo szybko się rozwijała. Niestety po II wojnie światowej, pod rządami komunistycznymi, tylko do 1947 r. było możliwe uprawianie tej dyscypliny. Później władze, opierając się na radzieckim podejściu do geopolityki, zdyskredytowały również geografię polityczną i aż do 1971 r. nie ukazała się żadna znacząca praca z tej dziedziny wiedzy. Przełom nastąpił wraz z opublikowaniem książki Józefa Barbaga (1971). Wkrótce do programu studiów geograficznych wprowadzono także w wymiarze symbolicznym, wykład z geografii politycznej (Sobczyński 2008a, s. 229). Natomiast badania na gruncie tej dyscypliny stały się możliwe dopiero po przełomie związanym z kilkunastomiesięcznym okresem wolności politycznej po powstaniu NSZZ „Solidarność”. Pomimo wprowadzenia stanu wojennego nie udało się już władzom powstrzymać rozwoju badań geograficzno-politycznych, które wkrótce przybrały również wymiar instytucjonalny, gdyż na Uniwersytecie Warszawskim oraz w IGiPZ PAN w Warszawie powstały

efemeryczne zakłady zawierające w nazwie termin „geografia polityczna”¹ (Sobczyński 2008b, s. 193). Dopiero w 1981 r. powstał w Uniwersytecie Łódzkim pierwszy trwały element instytucjonalny polskiej geografii politycznej w postaci Zakładu Geografii Politycznej i Ekonomicznej Regionalnej (od 1992 r. Katedry Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych), kierowanej przez Marka Kotera, w której rozpoczęto trwające już 35 lat kształcenie studentów w specjalności geografii politycznej. Również w tej Katedrze wydano, we współpracy z Instytutem Śląskim w Opolu, pierwszy polski periodyk poświęcony geografii politycznej dwurocznik *Region and Regionalism* (od 1994 r.), pierwsze tego typu wydawnictwo w krajach post-komunistycznych. Jeszcze przed zmianą ustroju w 1988 r. zainicjowano także Międzynarodowe „Łódzkie” Konferencje z Geografii Politycznej, również jako pionierskie przedsięwzięcie na wschód od Łaby. Konferencje znane są w świecie pod nazwą „Łódzkie”, choć tylko dwukrotnie odbyły się w ośrodku macierzystym jednostki ją organizującej, a zazwyczaj przeprowadzane były na pograniczach Polski, bardzo często także w państwach ościennych. Dotychczas odbyło się już 14 konferencji oraz wydano 11 woluminów serii *Region and Regionalism* (począwszy od 2005 r. wydawanego w dwóch tomach). W 2012 r. Andrzej Rykała z Katedry Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych UŁ zainicjował kolejny periodyk, rocznik *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej*.

Po zmianach ustrojowych w 1989 r. w całym obszarze post-komunistycznym nastąpił renesans geografii politycznej i geopolityki. W Warszawie Marcin Rościszewski z IGiPZ PAN zainicjował kolejną serię wydawniczą poświęconą geografii politycznej *Geopolitical Studies* (od 1997 r.). W Częstochowie Leszek Sykulski założył Instytut Geopolityki (w 2007 r.), który rozpoczął wydawanie periodyków *Geopolityka* (od 2008 r.) i *Przegląd Geopolityczny* (od 2009 r.). Wydawane są w Polsce także czasopisma jeszcze węższe specjalistycznie lokowane w obrębie geografii politycznej jak: *Sprawy Narodowościowe* (od 1992 r.), socjologiczne – *Pogranicze. Studia Społeczne* (od 1992 r.), politologiczne – *Pogranicze. Polish Borderland Studies* (od 2013 r.), *Studia wyborcze/Electoral Studies* (od 2006 r.), *Przegląd Narodowościowy* (od 2012 r.), czy poświęcony geografii religii, a ruchowi pielgrzymkowemu w szczególności – *Peregrinus Cracoviensis* (od 1995 r.).

W 2013 r. powstała druga w Polsce instytucjonalna placówka naukowa zawierająca w nazwie omawianą dyscyplinę, a mianowicie Zakład Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, kierowany przez Jerzego Makowskiego.

---

¹ W latach 1968–1978 Stefan Golachowski kierował Zakładem Geografii Społecznej i Politycznej Uniwersytetu Wrocławskiego, natomiast Marcin Rościszewski w latach 1991–1993 kierował Zakładem Geografii Ekonomicznej, Społecznej i Politycznej w IGiPZ PAN w Warszawie.

W Polskim Towarzystwie Geograficznym incydentalnie funkcjonowała Komisja Geografii Politycznej (1991–1998), natomiast w 2014 r. została powołana Komisja Geografii Politycznej i Historycznej.

O aktualnej pozycji geografii politycznej na gruncie światowej geografii może też świadczyć fakt, iż podczas ostatniego spotkania geografów z całego świata na Regionalnej Konferencji Międzynarodowej Unii Geograficznej w Krakowie w dniach 18–22 sierpnia 2014 r. zgłoszono aż 16 sesji związanych tematycznie z geografą polityczną (*IGU Kraków...* 2014). Większą liczbę sesji zgłoszono jedynie w problematyce dynamiki przestrzeni gospodarczej (22) oraz komisji geografii miast i edukacji geograficznej (po 19 sesji).

Wyrazem rosnącej pozycji geografii politycznej w rodzinie nauk geograficznych jest awans geografów politycznych w strukturach władz światowej społeczności geograficznej, czyli w Międzynarodowej Unii Geograficznej. Prezydentem tej organizacji jest były przewodniczący Komisji Geografii Politycznej w latach 1996–2004, rosyjski geograf polityczny Vladimir Kolossov, wiceprezydentem zaś również były przewodniczący tej komisji w latach 2006–2012, słoweński geograf polityczny Anton Gosar. Kolejnym wiceprezydentem wybrano w 2014 r. aktualną przewodniczącą (od 2012 r.) tejże komisji Elenę dell’Agnese z Włoch. Słowacki geograf polityczny René Matlovič jest rektorem Uniwersytetu w Preszowie, rumuński geograf polityczny Alexandru Ilieș jest prorektorem Uniwersytetu w Oradei, a polski geograf polityczny z Uniwersytetu Gdańskiego jest doktorem honoris causa tej rumuńskiej uczelni. Wszystkie przytoczone fakty dowodzą rosnącej pozycji geografii politycznej w ramach geografii światowej.

Rosnąca ranga geografii politycznej na świecie oraz szczególnie, bo prekursorska rola ośrodka łódzkiego w secesji polskiej geografii politycznej, po ponad trzech dekadach niebytu, skłoniły Redakcję czasopisma *Folia Geographica Socio-Oeconomica* do zadedykowania jednego numeru problematyce geografii politycznej. Zdecydowano nie ograniczać się jednak wyłącznie do badaczy z ośrodka łódzkiego, lecz w celu zaprezentowania szerokiego spektrum światowych studiów geograficzno-politycznych, zdecydowano zaprosić wybitnych geografów politycznych z Polski, Włoch i Słowenii. Z drugiej strony, aby ukazać dynamikę rozwoju tej dyscypliny i fakt, iż coraz więcej młodych badaczy poświęca się badaniom w jej zakresie udostępniono łamy czasopisma dla kilkorga młodszych geografów, zajmujących się geografą polityczną i geopolityką w różnych ich aspektach i na pograniczu z innymi dyscyplinami nauk geograficznych. Tą drogą udało się skompletować prezentowany tom zatytułowany *Wybrane problemy badawcze geografii politycznej*.

W pierwszej części opracowania zgrupowano prace o charakterze ogólnym. Tom otwiera praca prof. Milana Bufona, włoskiego geografą politycznego pochodzenia słoweńskiego, sekretarza Naukowego i Badawczego Centrum Uniwersytetu Primorska w Koprze-Capodistria w Słowenii, autora pierwszego słoweńskiego podręcznika z geografii politycznej. W zamieszczonym artykule

Social planning of European contact areas: political geography in place (*Planowanie społeczne w europejskich obszarach stykowych: geografia polityczna miejsca*) M. Bufon koncentruje się na problematyce europejskiej, głównie unijnej, polityki społecznej w obszarach styku odmiennych kulturowo, etnicznie, religijnie i ekonomicznie regionach w celu ich integracji (lub reintegracji). Polityka ta prowadzi do wielopoziomowych i często sprzecznych relacji pomiędzy regionami i ponad ich granicami aktywizując procesy konwergencji i dywergencji społeczno-przestrzennej. Geografia polityczna badając procesy integracji, dezintegracji i separacji regionów wielokulturowych jest dobrym narzędziem analizy sytuacji lokalnej (w tytułowym „miejscu”). Autor prezentuje własne poglądy na temat polityki społecznej w obszarach stykowych z uwzględnieniem trendów badawczych typowych dla okresów przednowoczesnego, współczesnego i post-modernistycznego, koncentrując się na kwestiach funkcjonowania mniejszości w pograniczach i współpracy transgranicznej.

Drugi artykuł w prezentowanym tomie autorstwa prof. nadzw. dr hab. Romana Szula z Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (Euroreg) Uniwersytetu Warszawskiego, wybitnego znawcy polityki językowej i geografii języków, multilingwisty, autora unikalnej pracy *Język, naród, państwo. Język jako zjawisko polityczne* (Szul 2009). W niniejszym tomie R. Szul rozważa problem *Kwestia językowa a kształtowanie się politycznej mapy Europy i świata. Tendencje ogólne i najnowsze zmiany* wychodząc z założenia, że historię Europy można przedstawić przez pryzmat relacji pomiędzy terytorium państwa a obszarami językowymi. Omawia proces dopasowania terytoriów politycznych do obszarów homogenicznych językowo. Następnie przechodzi do omówienia tego zjawiska na innych kontynentach, koncentrując się m.in. nad językowymi skutkami kolonializmu.

Założeniem tomu *Wybrane problemy badawcze geografii politycznej* jest przede wszystkim zaprezentowanie współczesnych nurtów badawczych w polskiej geografii politycznej, w tym geograficzno-politycznych i geopolitycznych studiów nad Polską.

Tę część opracowania otwiera artykuł przedstawiciela łódzkiej szkoły geografii politycznej prof. nadzw. dr hab. Andrzeja Rykały, dyrektora Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej UŁ, redaktora wspomnianego już czasopisma *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej*, którego badania koncentrują się na problematyce geografii mniejszości, w tym przede wszystkim mniejszości religijnych (geografii religii). W artykule *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce z perspektywy geografii politycznej* Autor wychodzi od analizy genezy mniejszości narodowych w Polsce, sięgając aż do początków jej państwowości, analizuje wpływ zmienności granic politycznych na strukturę społeczeństwa ziem polskich. Koncentruje się na procesie kształtowania się świadomości etnicznej społeczeństwa, która egzemplifikuje się m.in. w deklaracjach narodowości w trakcie spisów powszechnych. Na zakończenie A. Rykała analizuje spis

powszechny w Polsce z 2011 r. pod kątem deklaracji narodowych, etnicznych i językowych.

Drugim reprezentantem łódzkiej szkoły geografii politycznej jest prof. nadzw. dr hab. Marek Barwiński, zajmujący się badaniami mniejszości narodowych, szczególnie na współczesnych i dawnych kresach Rzeczypospolitej, członek polsko-ukraińskiej komisji podręcznikowej. W pracy *Struktura narodowościowa Polski w badaniach geograficznych* Autor dokonuje analizy dotychczasowych studiów geograficzno-politycznych nad mniejszościami narodowymi i etnicznymi w Polsce koncentrując się na metodologii badawczej, tematyce badań oraz dynamice przemian struktur etnicznych w Polsce i polityki władz wobec kwestii mniejszościowych. Artykuł ma więc charakter studium historii badań nad mniejszościami w Polsce.

Podobnie następne prezentowane opracowanie *Roman Umiastowski – zapomniany geograf polski* jest przypomnieniem tragicznej postaci stosunkowo mało znanego z działalności naukowej, a szerzej kojarzonego z aktywnością polityczną, polskiego badacza i eksperta geografii wojennej. Autorem tego artykułu jest wybitny polski geograf polityczny prof. dr hab. Piotr Eberhard, emerytowany kierownik Zakładu Przestrzennego Zagospodarowania IGiPZ PAN w Warszawie oraz wykładowca KUL w Lublinie, autor kilkudziesięciu prac analitycznych (w tym kilkunastu książek) poświęconych kwestiom narodowym w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, geografii granic oraz historii polskiej myśli geograficzno-politycznej, a także geopolitycznej.

Dwa kolejne zamieszczone w tomie opracowania dotyczą problematyki geopolitycznej ziem polskich. Prof. nadzw. dr hab. Marcin W. Solarz w pracy *Polska – kilka uwag na temat rozwoju granic, spójności terytorium i zmian położenia geopolitycznego w latach 1667–2014* zajął się kwestią położenia geopolitycznego Państwa Polskiego na różnych etapach jego rozwoju przestrzennego w toku historii, analizował współczynnik rozwinięcia granic i spójność terytorium państwa. Praca ta nawiązuje do początków ratzelowskiej geografii politycznej, kiedy problem terytorium państwa był jednym z głównych przedmiotów badawczych tej dyscypliny zdominowanej wówczas jeszcze podejściem deterministycznym. Marcin Solarz należy do drugiego już pokolenia warszawskich geografów politycznych, jest organizatorem konferencji z tej dyscypliny dedykowanej do młodych adeptów nauki, a jego specjalnością są geograficzno-polityczne aspekty stosunków międzynarodowych, głównie w Afryce oraz na linii Północ–Południe.

Również geopolityczny wyraz posiada praca młodego łódzkiego geografa dr Szymona Wiśniewskiego zajmującego się dotąd głównie problematyką geografii komunikacji. W pracy *Historyczne uwarunkowania rozwoju korytarza transportowego Bałtyk–Adriatyk na obszarze Polski* Autor odnosi się do uwarunkowań geopolitycznych przebiegu głównych korytarzy transportowych na ziemiach polskich, rozpatrując zagadnienie na tle historii kraju.

Przedstawiciel łódzkiej szkoły geografii historycznej, jednakże absolwent specjalizacji z geografii politycznej i wiceprzewodniczący Komisji Geografii Politycznej i Historycznej PTG, dr Tomasz Figlus zajął się kwestią *Znaczenia czynników prawno-politycznych w procesie kształtowania wiejskiej sieci osadniczej dawnego województwa łęczyckiego i sieradzkiego w okresie przedrozbiorowym*. W artykule połączono doświadczenia z zakresu badań historyczno- i polityczno-geograficznych ukazując odmienności morfologii osiedli wiejskich w zależności od przynależności w toku dziejów do odmiennych struktur politycznych.

Część opracowania prezentującą głównie prace łódzkiej szkoły geografii politycznej zamyka artykuł dr Katarzyny Leśniewskiej, członka-rzeczywistego Komisji Geografii Politycznej MUG i sekretarza Komisji Geografii Politycznej i Historycznej PTG. W pracy *Współczesna sytuacja mniejszości polskiej na Łotwie – ujęcie geograficzno-polityczne* Autorka analizuje genezę, rozmieszczenie oraz współczesne położenie społeczno-polityczne ludności polskiej na Łotwie, po części na historycznych obszarach Rzeczypospolitej, a po części na terenach, które tylko incydentalnie podlegały jej wpływom.

W ostatniej części tomu *Wybrane problemy badawcze geografii politycznej* zamieszczono prace dotyczące geografii politycznej i geopolityki bardziej odległych, niekiedy wręcz egzotycznych krajów i regionów.

Otwiera tą część praca znakomitego politologa, specjalisty od problematyki niderlandzkiej prof. nadzw. dr hab. Ryszarda Żelichowskiego, autora licznych książek i artykułów, przewodniczącego Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Niderlandzkiej. Zaprezentował w opracowaniu *Karaibskie Niderlandy* nową jednostkę geopolityczną powstałą na skutek przemian mapy politycznej Małych Antyli wynikających ze zmian w strukturze wewnętrznej Królestwa Niderlandów.

Kolejnym autorem zamieszczonej w tomie pracy jest prof. Antonio Violante, wybitny włoski archeolog, historyk, od kilkunastu lat specjalizujący się w geografii historycznej i politycznej, ekspert Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Włoskiej i wykładowca uniwersytetów w Mediolanie, Belgradzie i Seulu. W artykule *States and nations compared. The case of Kosovo and Ukraine versus global politics* (*Porównanie państw i narodów. Sprawy Kosowa i Ukrainy w polityce światowej*) Autor zajmuje się pozornie podobnymi sytuacjami geopolitycznymi i implikacjami międzynarodowymi powstanie dwóch suwerennych państw w Europie Republiki Kosowa i Ukrainy. Szczegółnej aktualności nabiera analiza pozycji mniejszości narodowych w nowo powstałych krajach (w przypadku Kosowa, poza Serbami także Romów i Goranów) i ich implikacji międzynarodowych.

Ostatnią pracę w prezentowanym tomie napisało dwóch Autorów. Prof. nadzw. dr hab. Tomasz Michalski jest ekspertem w zakresie unikalnej dyscypliny geografii zdrowia. Natomiast prof. nadzw. dr hab. Aleksander Kuczabski jest ukraińskim geografem politycznym z ośrodka lwowskiego, od kilku lat pracującym w Akademii Pomorskiej w Słupsku, specjalistą w zakresie anali-

tycznej metody geosocjorów, stosowanej do badania zmienności krajobrazu administracyjnego. W artykule *Uwarunkowania procesu transformacji na Ukrainie* Autorzy analizują wewnętrzne i zewnętrzne czynniki procesów transformacji ustrojowej europejskich i zakaukaskich państw postkomunistycznych i na tym tle odnoszą się do sytuacji na Ukrainie, również w oparciu o dychotomiczny podział czynników wpływających na te przemiany. Z uwagi na dynamikę przemian politycznych na Ukrainie warto podkreślić, iż opracowanie powstało po aneksji Krymu przez Rosję, ale przed jej interwencją zbrojną na wschodzie Ukrainy.

Zawarty w tomie dorobek badawczy nie reprezentuje oczywiście wszystkich nurtów współczesnej światowej geografii politycznej, w tym tak krytykowanego przez pewne sfery polskiej polityki, nurtu genderowego, który w naszym kraju jest dość słabo reprezentowany. Być może publikacja dorobku kilku sekcji obradujących w ramach Konferencji Regionalnej MUG w Krakowie w 2014 r., przyniesie nieco artykułów utrzymanych w tym nurcie.

Na koniec pozwolę sobie wyrazić nadzieję, że zgromadzony w tomie *Wybrane problemy badawcze geografii politycznej* okaże się interesujący, nie tylko dla nadal zbyt wąskiego grona polskich geografów politycznych lub studentów specjalizacji geografia polityczna, historyczna i studia regionalne na Uniwersytecie Łódzkim, ale spotka się także z życzliwym przyjęciem szerokiego grona polskich geografów, studentów geografii, historii, studiów regionalnych, nauk politycznych i stosunków międzynarodowych, jak również tych wszystkich czytelników, których interesuje problematyka polityczna, historyczna oraz geopolityka i geostrategia.

LITERATURA

- Antonsich M., Kolossov V., Pagnini M.-P., 2001, *Preface*, [w:] Antonsich M., Kolossov V., Pagnini M.-P. (red.), *Europe between political geography and geopolitics. On the centenary of Ratzel's Politische Geographie*, „Memorie della Societa Geografica Italiana”, 63, s. 15–18.
- Barbag J., 1971, *Zarys geografii politycznej*, PWN, Warszawa.
- Barbag J., 1987, *Geografia polityczna ogólna*, PWN, Warszawa.
- Blacksell M., 2008, *Geografia polityczna*, PWN, Warszawa.
- Flint C., 2008, *Wstęp do geopolityki*, PWN, Warszawa.
- IGU Kraków Regional Conference 2014 Final Report, 2014, IGU/UGI, <http://igu-online.org/igu-krakow-regional-conference-2014-final-report> (dostęp: 5.12.2014).
- Jones M., Jones R., Woods M., 2004, *An introduction to political geography. Space, place and politics*, Routledge, London.
- Kolosov V.A., Mironenko N., 2001, *Geopolitika i političeskaja geografija*, Aspekt Press, Moskwa.
- Muir R., 1976, *Political geography: dead duck or phoenix?*, „Area”, 8(3), s. 195–200.
- Otok S., 1983, *Wstęp*, [w:] Otok S. (red.), *Geografia polityczna*, Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej, z. 4, IGiPZ PAN, Warszawa, s. 5–6.

- Otok S., 2004, *Geografia polityczna, geopolityka, ekopolityka, globalistyka*, PWN, Warszawa.
- Ratzel F., 1897, *Politische Geographie*, Verlag R. Oldenbourg, München–Leipzig.
- Rykiel Z., 2006, *Podstawy geografii politycznej*, PWE, Warszawa.
- Sobczyński M., 2000, *Zróżnicowanie przestrzenne postaw politycznych mieszkańców Łodzi*, Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Sobczyński M., 2008a, *Historia geografii politycznej*, [w:] Jackowski A., Liszewski S., Richling A. (red.), *Historia geografii polskiej*, PWN, Warszawa, s. 219–236.
- Sobczyński M., 2008b, *Stan i perspektywy rozwoju polskiej geografii politycznej*, [w:] Liszewski S., Łoboda J., Maik W. (red.), *Stan i perspektywy rozwoju geografii w Polsce*, Komitet Nauk Geograficznych PAN, Bydgoszcz, s. 188–201.
- Szul R., 2009, *Język, naród, państwo. Język jako zjawisko polityczne*, PWN, Warszawa.
- Witkowskij O.W., 1983, *Geografia polityczna i geopolityka. Kolejny powrót amerykańskiej geopolityki*, [w:] Otok. S. (red.), *Geografia polityczna*, Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej, z. 4, IGiPZ PAN, Warszawa, s. 169–178.
- Wolff-Powęska H., Schulz E., 2000, *Przestrzeń i polityka w niemieckiej myśli politycznej XIX i XX wieku*, [w:] Wolff-Powęska H. Schulz E. (red.), *Przestrzeń i polityka. Z dziejów niemieckiej myśli politycznej*, Poznańska biblioteka niemiecka 10, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

Prof. zw. dr hab. Marek Sobczyński
Katedra Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych
Wydział Nauk Geograficznych, Uniwersytet Łódzki